

Advies informatiefase gemeente Asten voor raadsperiode 2022 – 2026

Advies d.d. 4 april 2022

Inleiding

Het is in Asten een goed gebruik om daags na de gemeenteraadsverkiezingen de gekozen raadsleden uit te nodigen voor een eerste bijeenkomst in de informatiefase. In deze informatiefase onderzoeken de vijf politieke partijen met elkaar op welke wijze het gemeentebestuur de komende vier jaar is samengesteld. Als lijsttrekker van de grootste partij na de gemeenteraadsverkiezingen op 14, 15 en 16 maart 2022 heb ik het initiatief genomen voor deze informatiefase en de raadsleden van Samen voor Asten (SvA), Algemeen Belang (AB), Progressieve Groepering Asten (PGA) en de VVD uitgenodigd.

Na de eerste bijeenkomst op donderdag 17 maart hebben er nog twee overlegondes plaatsgevonden met een afvaardiging van twee personen per partij op donderdag 24 maart en donderdag 31 maart. De onderhandelaars hebben na ieder overleg de mogelijkheid gekregen om schriftelijk hun inbreng te leveren voor het eerstvolgende overleg. Alle partijen hebben van die mogelijkheid gebruik gemaakt en alle documenten zijn in volledige openheid met elkaar gedeeld. Aan het einde van het derde overleg hebben de onderhandelaars unaniem aangegeven, dat de meest relevante onderwerpen aan bod zijn gekomen en zij in staat zijn om een voorkeurscoalitie uit te spreken. Op basis hiervan heb ik hen gevraagd deze variant met mij te delen. Hetgeen gezamenlijk is besproken en de adviezen van de politieke partijen vormen de basis voor dit advies.

Uitgangspunten informatiefase

Aan het begin van de informatiefase hebben de onderhandelaars een viertal uitgangspunten vastgesteld, waarlangs de informatie is vormgegeven:

- Partijen handelen transparant naar elkaar toe. Openheid en eerlijkheid staan voorop;
- De informatie wordt raadsbreed vormgegeven. Iedere partij spreekt mee;
- Partijen beschikken over dezelfde informatie, zodat een gelijkwaardige positie is verzekerd;
- Wij gaan uit van een blanco start. Pijn uit het verleden wordt niet verder meegenomen.

De vijf partijen hebben daarnaast de mogelijkheid gekregen om inspraak te leveren op het proces van de informatiefase. Dit heeft ertoe geleid, dat de informatie als volgt is ingericht:

- De vijf politieke partijen zijn unaniem in hun voorkeur om de onderhandelingen met twee personen per partij te voeren, vervanging van een onderhandelaar is bij absentie mogelijk;
- Er is geen behoefte aan een externe informateur noch aan externe vergaderlocaties. Enkel de fractie CDA benoemt deze optie als de situatie tijdens het proces hierom vraagt;
- Vanuit de grifie wordt ondersteuning geboden tijdens het informatieproces. Aanvullende ondersteuning vanuit de ambtelijke organisatie van de gemeente Asten wordt op verzoek van de partijen geleverd;
- Op verzoek van de fractie PGA wordt in een vroegtijdig stadium een onafhankelijke analyse opgesteld door de ambtelijke organisatie van de vijf verkiezingsprogramma's;
- De informateur spreekt wekelijks de burgemeester bij over de voortgang van het proces;

- Externe communicatie verloopt via de informateur en in afstemming met afdeling communicatie van de gemeente Asten. Intern worden de fractie en het bestuur in vertrouwen bijgepraat.

Doelstelling informatiefase

In de voorbije jaren is in een toenemend aantal gemeenten een raadsakkoord opgesteld. In de gemeente Asten is tot dusver gewerkt met het meer traditionele coalitieakkoord. Tijdens de informatiefase zijn de partijen naar hun voorkeuren gevraagd. Het CDA, SvA en AB spreken hun voorkeur uit voor een coalitieakkoord. Belangrijke argumenten hiervoor zijn dat deze constructie goed werkt in de gemeente Asten, dat er voldoende ruimte is voor afwijkende standpunten en ook wordt gewerkt met akkoorden op hoofdlijnen. De PGA spreekt geen voorkeur uit en alleen de VVD opteert voor een raadsakkoord, omdat deze partij veel overlap ziet tussen politieke partijen op belangrijke onderwerpen.

Door de samenvoeging van de politieke partijen Leefbaar Asten en D66-Hart voor Asten in 2020 zijn de politieke verhouding in de vorige raadsperiode tussentijds gewijzigd. Een oppositiepartij verdween en de verhoudingen coalitie-oppositie verschoven van 12 tegen 5 zetels (voor 2020) naar 14 tegen 3 (vanaf 2020). In de informatiefase is door meerdere partijen aangegeven, dat het democratische proces in de gemeente Asten is gebaat bij een meer eerlijke verdeling tussen zetels voor de coalitie en in de oppositie.

Op basis van de verstrekte antwoorden is afgesproken te streven naar het formeren van een meerderheidscoalitie met bijbehorend coalitieakkoord. In de formatiefase is het aan de onderhandelende partijen om nadere afspraken te maken over de gedetailleerdheid van het coalitieakkoord. Bij een coalitieakkoord op hoofdlijnen komen naar verwachting veel onderwerpen terug, waar ook de oppositiepartijen zich in herkennen. Per slot van rekening is door de partijen opgemerkt, dat de inhoudelijke verschillen overbrugbaar zijn. Het advies luidt dan ook om (opnieuw) een coalitieakkoord op hoofdlijnen te sluiten, waarbij voldoende ruimte blijft voor goede discussies in de gemeenteraad en het dualisme wordt bevorderd. Tot slot, naar aanleiding van wat meerdere partijen hebben gezegd verdient het vinden van een goede balans tussen coalitiepartijen en oppositiepartijen specifieke aandacht.

Inhoudelijke programma's

Het CDA, SvA, AB, PGA en de VVD zijn gevraagd om mogelijke speerpunten, knelpunten en/of breekpunten te noemen op basis van de verkiezingsprogramma's. Daarnaast is op verzoek van de PGA en met instemming van de andere partijen een onafhankelijke analyse opgesteld door de ambtelijke organisatie. In algemene zin is er consensus over de belangrijkste opgaven voor de gemeente Asten in de komende vier jaar. Naast thema's uit de Toekomstagenda Asten 2030 (klimaat en energie, centrumontwikkeling, transformatie buitengebied, vitale kernen en vitale democratie) wordt unaniem de woningmarkt als belangrijkste speerpunt genoemd. Andere speerpunten zijn meer partijgebonden en kennen regelmatig (enige) overlap zoals het investeren in de openbare ruimte door meer groen toe te voegen, het beperkt houden van de woonlasten of het versterken van het ondernemersklimaat in de gemeente Asten.

Over verschillende onderwerpen wordt ook wisselend gedacht, waaronder de wijze waarop de transformatie van het buitengebied moet worden vormgegeven, de inrichting van de Markt, de mate en wijze van regionale samenwerking met andere gemeenten, de huisvesting van arbeidsmigranten,

het strategisch huisvestingsplan primair onderwijs en de balans tussen natuurbehoud en -versterking en stedelijke of economische ontwikkeling. Het zijn mogelijke knelpunten in een vervolgfase, maar alle partijen geven aan hier constructief het overleg te willen voeren. Alleen het CDA benoemt één breekpunt in relatie tot de PGA als het gaat over de wijze waarop laatstgenoemde partij de transformatie van het buitengebied wil vormgeven. In het programma van de PGA staat het doel om de veestapel in te krimpen. In de overleggen is door de PGA verduidelijkt dat het hen primair gaat over het verbeteren van de luchtkwaliteit.

De analyse vanuit de ambtelijke organisatie toont enkel de overeenkomsten en verschillen tussen de politieke partijen op basis van de verkiezingsprogramma's. De analyse bevestigt wat de partijen zelf ook op hoofdlijnen hebben geconstateerd.

De conclusie op basis van de inhoudelijke programma's luidt dat de vijf partijen grotendeels dezelfde doelen nastreven. Verreweg de meeste vraagstukken zijn programmatisch overbrugbaar.

Coalitiedeelname

Onderdeel van het informatieproces is de vraag of partijen willen toetreden tot de coalitie. Het CDA, SvA, AB en PGA hebben hier volmondig ja tegen gezegd. De VVD stelt zich op basis van de verkiezingsuitslag terughoudend op, maar wil indien gevraagd meedenken.

De gemeente Asten mag op basis van de wet maximaal 4 wethouders installeren, die gezamenlijk maximaal 3.3 fte invullen (huidige situatie 2.8 fte). In de informatiefase is meermaals de optie van parttime wethouders genoemd. Uiteindelijk hebben vier van de vijf partijen uitgesproken de voorkeur te hebben voor 3 fulltime wethouders, die onderling de portefeuilles verdelen zoals nu al gebruikelijk is in de gemeente Asten.

Alle partijen hebben één of meerdere fulltime wethouderskandidaten beschikbaar en hebben eventueel hun voorkeur uitgesproken voor een bepaalde portefeuille. Verdere bespreking volgt in de formatiefase. Voor dit moment geldt dat er geen belemmeringen zijn die een mogelijke coalitie tussen de vijf partijen in de weg staan.

Bestuurscultuur

Het vertrouwen van inwoners in de politiek en in de overheid staat in algemene zin onder druk. In de gemeente Asten wordt hier op ingespeeld door het programma Vitale Democratie, dat een belangrijke pijler is in de Toekomstagenda Asten 2030. Gezien het belang van een gezonde bestuurscultuur is voor het eerst in de gemeente Asten ook dit thema besproken in de informatiefase. Concreet zijn de onderwerpen cultuuromslag, integriteit en onderlinge verhoudingen besproken.

De cultuuromslag naar een gemeente die meer loslaat, meer vertrouwen geeft aan inwoners en meer naar buiten trekt wordt door alle vijf de partijen onderschreven. Ook het belang van integriteit wordt door alle partijen onderschreven, waarbij uit de antwoorden op te maken is dat sommige partijen hier meer en structureler aan willen werken dan andere partijen.

Aan het begin van deze informatiefase zijn onder andere de uitgangspunten transparantie en blanco start door de partijen vastgesteld. Aan de onderhandelaars van de vijf partijen is dan ook gevraagd of er zaken uit het verleden besproken moeten worden, die mogelijk van invloed zijn op een nieuw

stabiel gemeentebestuur. Vanuit zowel het CDA als SvA zijn meerdere opmerkingen gemaakt die zich hoofdzakelijk richten op AB. AB, PGA en de VVD hebben op hun beurt geen op- of aanmerkingen geplaatst bij dit onderwerp. Uit de opmerkingen van het CDA en SvA valt op te maken dat het vertrouwen in AB door meerdere incidenten in de voorbije jaren is geschaad. In de informatiefase is meermaals aan AB gevraagd om op de genoemde voorbeelden en gevoelens te reageren. Op basis van de reacties van andere partijen is op te maken, dat zowel de beantwoording van de gestelde vragen als zelfreflectie vanuit AB onvoldoende heeft plaatsgevonden. Tijdens de informatiefase is gevraagd of politieke partijen voldoende vertrouwen hebben in elkaar. Door zowel het CDA als SvA is aangegeven dat het vertrouwen in AB op dit moment onvoldoende is hersteld.

Voorkeurscoalitie politieke partijen

Als afsluiting van de informatiefase is aan de politieke partijen gevraagd om hun voorkeursvariant met mij te delen. De partijen adviseren het volgende:

- CDA: CDA, SvA en de VVD, stabiele meerderheidscoalitie bestaande uit 3 partijen;
- SvA: CDA, SvA aangevuld met een derde partij met in volgorde van voorkeur VVD of PGA;
- AB: CDA en AB in een tweepartijencoalitie;
- PGA: CDA, SvA en PGA, voorkeur voor drie partijen vanwege stabiliteit / *checks en balances*;
- VVD: CDA en SvA als eerste optie onderzoeken, waarbij de mogelijkheid van een derde externe 'zakenwethouder' moet worden onderzocht naast een college van 4 wethouders (2x 1,5 fte).

Advies informateur

Het CDA, SvA, AB, PGA en de VVD zijn het op hoofdlijnen inhoudelijk met elkaar eens. Een tweetal zaken zijn relevant gebleken in dit informatieproces. Allereerst wijzen de politieke partijen op het belang van gezonde(re) verhoudingen tussen de coalitie en de oppositie, zodat het democratische proces in onze gemeente zo goed mogelijk verloopt. Daarnaast is gebleken dat er een vertrouwensbreuk bestaat tussen het CDA en SvA ten opzichte van AB. Die vertrouwensbreuk is tijdens dit informatieproces onvoldoende hersteld.

Het CDA wordt door alle vijf de partijen als coalitiepartner genoemd en SvA door vier van de vijf partijen. Dat deze twee partijen het 'motorblok' vormen van een nieuw te vormen coalitie doet ook recht aan de verkiezingsuitslag, waarbij deze partijen als grootste en een na grootste uit de bus kwamen. Bovendien zijn de inhoudelijke verschillen tussen beide partijen oplosbaar.

Zowel het CDA als SvA hebben hun voorkeur uitgesproken voor een stabiele coalitie bestaande uit drie partijen. Ondanks het electorale succes van AB bij de gemeenteraadsverkiezingen valt deze partij als derde coalitiepartij af, omdat er onvoldoende vertrouwen is bij het CDA en SvA op een hernieuwde samenwerking. Een voortzetting van de huidige coalitie zou op basis van de gewenste politieke verhoudingen tussen coalitie en oppositie ook niet de voorkeur genieten van de meeste partijen.

Een driepartijencoalitie bestaande uit CDA, SvA en PGA ligt minder voor de hand vanwege de inhoudelijke verschillen tussen met name CDA en PGA. Bovendien doet deze variant minder recht aan de verkiezingsuitslag.

Het CDA en SvA noemen de VVD als gewenste coalitiepartner. De VVD heeft een voorkeur voor een tweepartijencoalitie bestaande uit CDA en SvA, maar benoemt ook de mogelijkheid van een derde 'zakenwethouder'. Gelet op de wisselende standpunten over een twee- of driepartijencoalitie adviseer ik de onderhandelaars van CDA, SvA en de VVD het gesprek met elkaar aan te gaan om te kijken of en zo ja op welke wijze een coalitie kan worden geformeerd en onder welke voorwaarden.

Ten slotte

De gesprekken in deze informatiefase zijn constructief geweest, in alle openheid naar elkaar toe en met respect gevoerd. De vijf politieke partijen hebben veel gemeen en zijn in staat om de gemeente Asten de komende jaren gezamenlijk verder te ontwikkelen. Ik wil alle onderhandelaars en met hen de fracties en besturen bedanken voor het werk dat in deze fase is verzet. Daarnaast een speciaal woord van dank aan de griffier Mariëtte van Erp voor de begeleiding tijdens dit proces en de ambtelijke organisatie voor de verleende hulp.

John Bankers
Informateur